

DI taikymas įtraukiajame ugdyme: pagalba specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams

Autorius: Zsolt Lengyel, iTStudy Hungary Training and Research Centre

Recenzentė: Mária Hartyányi, iTStudy Hungary Training and Research Centre

Mokymosi tikslas

Mokomosios medžiagos ir veiklų pritaikymas skirtingų pagalbos poreikių turintiems mokiniams – viena daugiausia laiko reikalaujančių mokytojo užduočių. Šios mokomosios medžiagos tikslas – atskleisti, kaip DI gali padėti paprastinti tekstus, kurti diferencijuotas veiklas, rengti nuoseklias instrukcijas, padėti skaityti ir rašyti bei gerinti mokymosi prieinamumą. Išnagrinėję medžiagą, mokytojai gebės pasitelkti DI medžiagai pritaikyti, apibūdinti mokinių poreikius pagal konkrečius mokymosi sunkumus ir reikalingą pagalbą, neatskleisdami asmens tapatybės, bei įvertinti pritaikytos medžiagos tikslumą ir tinkamumą. Kartu būtina laikytis aiškių taikymo ribų: DI negali būti naudojamas mokiniams diagnozuoti, stigmatizuoti ar automatiškai vertinti.

Įvadas: mokytojo atsakomybė ir pagalbinis DI vaidmuo

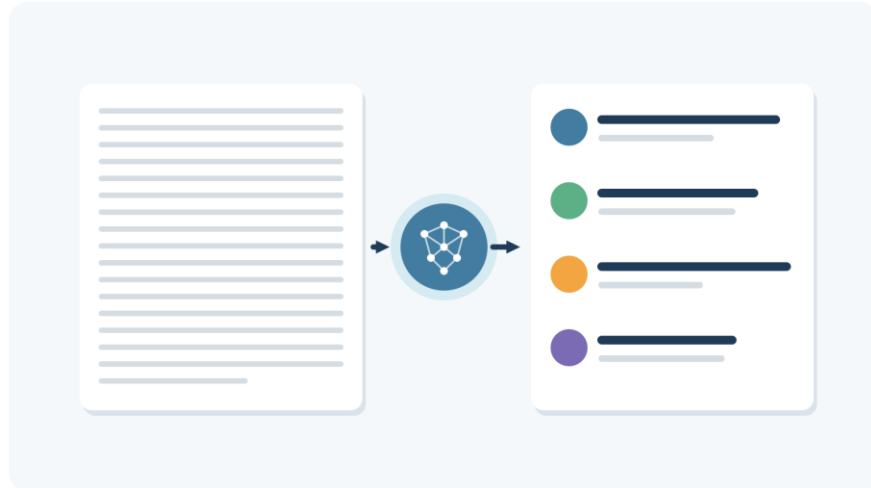
Įtraukusis ugdymas sudaro sąlygas kiekvienam mokiniui prasmingai dalyvauti mokymosi procese ir siekti pažangos. Vienoje klasėje gali mokytis mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, patiriantys dėmesio sutelkimo sunkumų, turintys autizmo spektro sutrikimą, jutimų ar fizinę negalią arba silpnesnius skaitymo gebėjimus. Tai pačiai profesinei kompetencijai įgyti jiems gali reikėti skirtingų mokymosi būdų ir pagalbos.

Kelių teksto, užduoties ar instrukcijos versijų rengimas anksčiau galėjo trukti kelias valandas. Generatyvusis DI pritaikytų versijų juodraščius gali parengti per kelias minutes. Tačiau pedagoginius sprendimus ir toliau priima mokytojas bei pagalbos mokiniui specialistų komanda. Jie nustato, kokios pagalbos reikia mokiniui, kokį mokymosi tikslą būtina išsaugoti ir ar pritaikyta medžiaga yra tiksli, pagarbi bei naudinga.

DI taikymo galimybės

Tekstų paprastinimas

Kalbos modelis gali perrašyti sudėtingą techninį tekstą paprasta, lengvai suprantama kalba: vartoti trumpus sakinius, viename sakinyje perteikti vieną mintį, rinktis veikiamąją rūšį, aiškiai struktūruoti turinį ir paaiškinti techninius terminus. Lengvai suprantamos kalbos principai, pavyzdžiui, „Inclusion Europe“ parengti Europos standartai, gali būti naudojami kaip teksto vertinimo kriterijai (žr. nuorodas).

Sudėtingas tekstas pritaikomas aiškiai struktūruotai, supaprastintai versijai, išsaugant esminį turinį

Tekstui supaprastinti skirtos užklauskos pavyzdys

Perrašyk pridėtą tekstą apie saugų kampinio šlifavimo naudojimą septyniolikmečiams profesinio mokymo mokiniams, kuriems reikalinga paprastesnė kalbinė raiška.

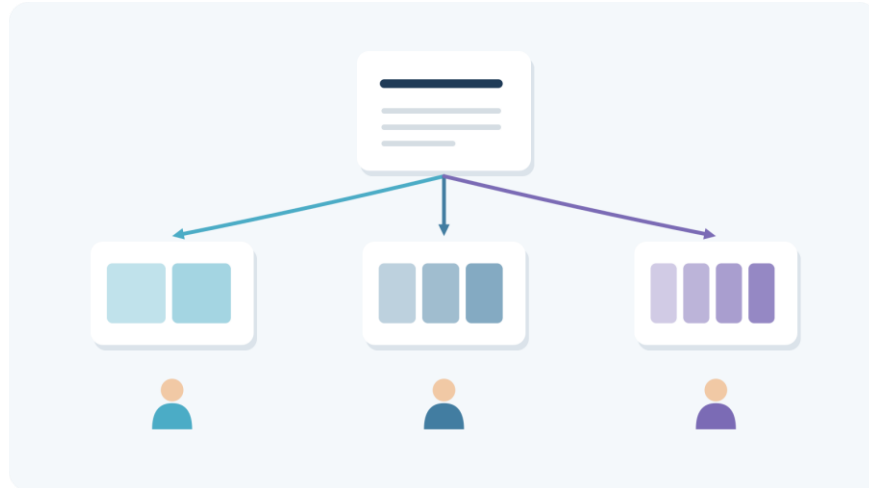
Rašyk trumpais sakiniais, kiekviename perteikdamas vieną mintį, o veiksmus sunumeruok. Išsaugok visas saugos taisykles ir techninius terminus. Kiekvieną pirmą kartą pavartotą terminą paaiškink skliausteliuose.

Išlaikyk mokinių amžių atitinkantį toną ir venk vaikiškos kalbos. Pabaigoje pateik trijų punktų santrauką.

Užklausoje *nepateikiamas* mokinio vardas, diagnozė ar kiti asmens duomenys. Joje aprašomi tik tekstui keliami reikalavimai, susiję su konkrečiais mokymosi poreikiais.

Diferencijuotos veiklos

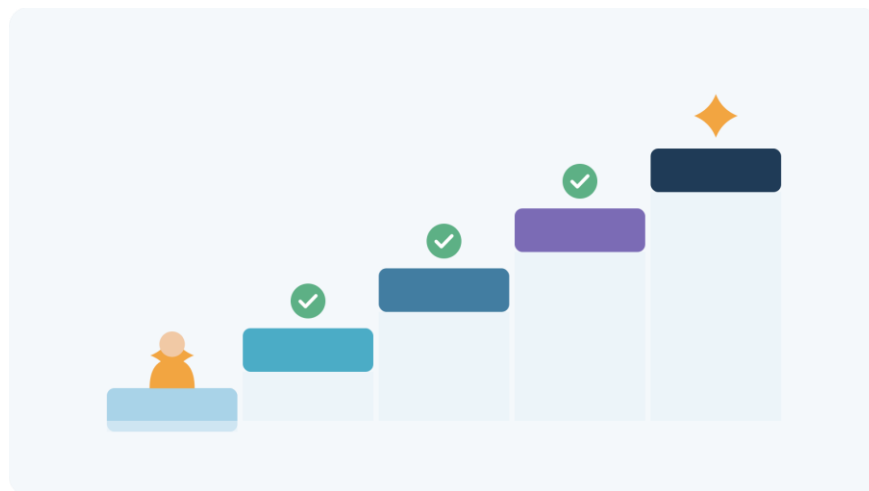
Diferencijavimas reiškia skirtingų būdų **tam pačiam mokymosi tikslui** pasiekti numatymą, o ne lūkesčių mažinimą. DI gali greitai parengti užduoties variantų su skirtinga pagalbos apimtimi juodraščius: versiją su išspręstais pavyzdžiais ir užuominomis, standartinę versiją bei papildomą užduotį.

Tas pats mokymosi tikslas, skirtingi jo siekimo būdai: užduoties variantai su skirtinga pagalbos apimtimi

Nuoseklios veiksmų instrukcijos

Daugeliui mokinių, ypač patiriantiems dėmesio sutelkimo sunkumų ar turintiems autizmo spektro sutrikimą, naudinga sudėtingas užduotis suskaidyti į nedidelius, aiškiai numatomus etapus. DI gali praktinę dirbtuvių užduotį paversti kontroliniu sąrašu, vaizdiniu veiklų planu arba trumpų instrukcijų seka. Tokios priemonės kaip „goblin.tools“ specialiai skirtos užduotims skaidyti į mažesnius etapus.

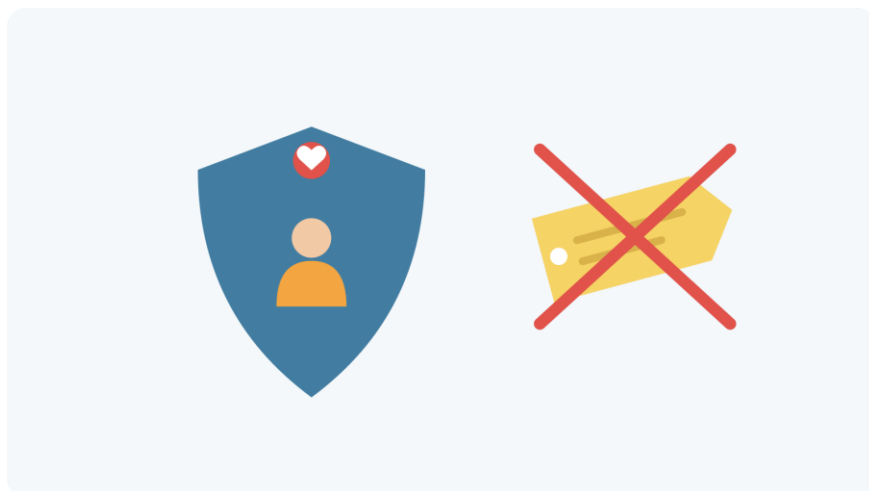

Nedideli, aiškiai apibrėžti etapai padeda stebėti pažangą ir mažina užduoties keliamą krūvį

Pagalba skaitant ir rašant bei medžiagos prieinamumas

- **Skaitymo pagalba:** tekstų garso versijos, skaitymo režimai, iliustruoti žodynėliai ir klausimai, padedantys skaitant sutelkti dėmesį.
- **Rašymo pagalba:** sakinių pradžios pavyzdžiai, žodžių rinkiniai, ataskaitų struktūros šablonai ir diktavimas vietoj rašymo ranka.
- **Medžiagos prieinamumas:** aiškos antraštės, pakankamas kontrastas, alternatyvusis vaizdų tekstas ir nuoseklus maketas. DI gali įvertinti dokumentą pagal šiuos kriterijus ir pasiūlyti patobulinimų.

DI taikymo ribos: orumas, privatumas ir profesinė atsakomybė

Nestigmatizuojanti pagalba: mokinių orumo ir privatumo užtikrinimas

- **Diagnostikos ribos:** DI negali būti naudojamas nustatyti ar numanyti, ar mokinys turi konkretų sutrikimą. Specialiuosius ugdymosi poreikius nustato kvalifikuoti specialistai.
- **Stigmatizavimo prevencija:** apibūdinkite *konkrečius poreikius*, pavyzdžiui, „reikalingos trumpesnės instrukcijos ir vaizdinė pagalba“, o ne *priskirkite mokinį tam tikrai kategorijai*. Pritaikytą medžiagą siūlykite visiems mokiniams, kuriems ji gali būti naudinga.
- **Automatinio vertinimo ribos:** sprendimus dėl pažymių, pažangos ar pagalbos turi priimti žmonės. Pagal ES dirbtinio intelekto aktą emocijų atpažinimas švietime draudžiamas nuo 2025 m. vasario, o mokinių rezultatus vertinančios DI sistemos priskiriamos didelės rizikos sistemoms. Tai apima ir atvejus, kai vertinimo rezultatais remiamasi sprendžiant dėl tolesnio mokinio ugdymo, pavyzdžiui, parenkant užduotis, sudėtingumo lygį ar mokymosi eigą. Griežti įpareigojimai šioms sistemoms turėtų būti taikomi nuo 2027 m. gruodžio.
- **Privatumas:** informacija apie specialiuosius mokinio ugdymosi poreikius paprastai atskleidžia sveikatos duomenis, kurie pagal BDAR priskiriami specialių kategorijų asmens duomenims. Niekada nepateikite bendrosios paskirties DI priemonėms mokinių vardų, diagnozių, specialistų išvadų ar individualių ugdymo planų.
- **Profesinis bendradarbiavimas:** medžiagos ir veiklų pritaikymą derinkite su specialiaisiais pedagogais, tėvais ir pačiu mokiniu, atsižvelgdami į jo individualų ugdymo planą.

Pritaikytos medžiagos vertinimas

Kiekvieną kartą pritaikę medžiagą, įvertinkite tris aspektus:

Tikslumas: ar paprastinant tekstą nebuvo pakeistas arba pašalintas esminis turinys, ypač saugos taisyklės?

Tinkamumas: ar kalbinė raiška pagarbi ir atitinka mokinių amžių?

Naudingumas: ar pritaikyta medžiaga atitinka konkretaus mokinio poreikius? Paprašykite jo grįžtamojo ryšio ir pagal jį patobulinkite medžiagą.

Pagrindinės išvados mokytojams

- DI gali per kelias minutes parengti supaprastintų tekstų, diferencijuotų užduočių ir nuoseklių instrukcijų juodraščius, tačiau sprendimų priėmimas ir rezultatų tikrinimas išlieka mokytojo atsakomybė.
- Išsaugokite tą patį mokymosi tikslą, pritaikydami jo siekimo būdus ir pagalbos apimtį.
- Poreikius apibūdinkite pagal konkrečius mokymosi sunkumus ir reikalingą pagalbą, neatskleisdami asmens tapatybės. Niekada nepateikite asmens ar sveikatos duomenų.
- Nenaudokite DI mokiniams diagnozuoti, stigmatizuoti ar automatiškai vertinti.
- Bendradarbiaukite su pagalbos mokiniui specialistų komanda ir atsižvelkite į paties mokinio nuomonę.

Literatūra

- UNESCO (2023). Guidance for generative AI in education and research. Paris: UNESCO.
- Reglamentas (ES) 2024/1689 (Dirbtinio intelekto aktas), 5 straipsnio 1 dalies f punktas ir III priedas.
- Inclusion Europe (2009). Information for all – European standards for making information easy to read and understand.
- CAST (2024). Universal Design for Learning Guidelines version 3.0.

Nuorodos

- UNESCO gairės dėl generatyviojo DI: unesco.org
- Lengvai suprantamos kalbos standartai: inclusion-europe.eu
- goblin.tools: goblin.tools

Autorių teisės © 2026 m. VITA konsorciumas

Šį kūrinį galima pakartotinai naudoti ir adaptuoti pagal „Creative Commons“ priskyrimo ir analogiško platinimo 4.0 tarptautinės licencijos (CC BY-SA 4.0) sąlygas.

Paveikslėliai, kurių šaltinis nenurodytas, sugeneruoti naudojant „Claude for Mac“.

Finansuoja Europos Sąjunga. Išsakytos nuomonės ir požiūriai priklauso tik autoriui (-iams) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar nacionalinės agentūros nuomonę.

